

Tyranni och folkfrihet

Den ryske härskaren kallas i dagarna för sol, frälsare, helgon och inspiratör till allt gott och stort i världen. Något liknande upplevde vi på våren 1939 då Hitler fyllde femtio år. Det är många århundraden sedan dylika talesätt var vanliga; förutom barockens dikter finns knappast motsvarigheter annat än i hyllningarna till caesarerna i Rom och Bysans. Det ohyggliga intryck detta lovprisande gör beror delvis på den uppenbara förljugenheten. De människor det gäller har varit stora blott i sin makt, i sin makt att styra, förtrycka och pina massor av andra människor. Och förljugenheten ligger djupare: var och en vet att det stora flertalet av dessa hyllningar är framtvingade av undersåtar och lydfolk eller framlockade av medlöpare i andra länder, som genom självutplånande lydnad hoppas på att en gång få platsen på Stalins högra sida. Det är skräcken eller den beräknande maktlystnaden som framkallar de mest djuriska uttrycken för hängivenhet och tillbedjan.

Skiljelinjen mellan den totalitära staten och demokratins och frihetens stat träder vid anblicken av dessa skådespel fram på ett klarare sätt än eljest. Vare sig den totalitära regimen börjar med ett ideologiskt handlingsmönster eller endast som en seger för en av alla normer obunden maktsträvar, utmynnar den i ett personligt tyranni; det är inte nazismen eller kommunismen som blir den verkliga samlingspunkten, utan Hitler och Stalin med sitt följe av rådgivare och lakejer. Då ett folk tror sig säkra förverkligandet av vissa idéer genom att lämna makten åt ett parti eller en person bedrar det sig; realiteten blir maktkoncentrationen hos enskilda människor, för vilka åsikter och grundsatser, likaväl som löften och hotelser, främst blir medel till maktens bevarande. Vad har den kommunistiska förkunelse med vilken miljoner röster vanns i Ryssland år 1917 att

göra med Stalins herravälde av i dag? Idéerna ligger på grushögen, men tyrannen står kvar.

Diktaturen kan alltså inte bli någon genväg till idealsamhället — hur man än tänker sig detta samhälle. Det är blott genom strid och samverkan

mellan fria människor som vi kan närma oss det mål som flertalet strävar efter och som för oss alla säkerligen i sina stora drag är gemensamt. Och det är blott i en sådan ordning som människorna under strävandet mot något bättre erbjuds en värdig tillvaro, en tillvaro där staten inte är ett vidunder som framkallar skräck, ångest och böner, utan ett medel till förbättring av den enskildes villkor och liv i den fria debattens och den fria uppgörelsens form.